

EBÛ YEZÎD EL-BİSTÂMÎ HZ. (2)*

*Eüzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.
Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-ahirîn... Ve senedi'l-âşikîn... Muhammedini'l-mustafâ... Ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi- ihsânin ilâ yevmi'd-dîn. Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Sûfiyye meşâyihinin hayatını anlatan *Tabakâtü's-Sûfiyye* isimli kitabın, *Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'yle ilgili bölümüne geldik. Onu okumaya geçen hafta başladık, bu hafta devam edeceğiz.*

Fakat okumaya başlamadan önce, başta Peygamber SAS Hazretleri'nin ruh-u pâkine hediye etmek için, sonra onun cümle âlinin, ashâbının, etbâının ve sâdât ve meşâyih-i turuk-u aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtazâ'dan hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar turuk-u aliyyemiz silsilelerinden güzerân eylemiş olan sâdât ü meşâyihimizin ve onların yetiştirdiği halifelerin, büyüklerin, tarikat kardeşlerimizin; ahirete

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

göçmüş olan annelerimizin, babalarımızın, ecdâd u ceddât u akraba u taalükâtımızın, ahbâb u yârânımızın, sevdiklerimizin, kardeşlerimizin, evlatlarımızın, arkadaşlarımızın, dostlarımızın ruhlarına hediye olsun diye;

Şu beldeleri fethetmiş olan Fatih Sultan Muhammed Han'ın ve mübarek ordusu mensublarının ve cümle mücahidlerin, şehidlerin, gâzilerin ruhlarına hediye olsun diye;

Şu beldemizin medâr-ı iftiharî Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sair sahabe-i kirâmın, Yuşâ AS'ın ve cümle enbiya ve mürselînin, ve bu içinde toplandığımız tekkenin bânisi Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin ve helefasının, ve civarımızda medfun bulunan Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin, Haydar Baba Hazretleri'nin, Şeyh Murad Hazretleri'nin ve sair evliyauallahın ruhları için;

Uzaktan yakından buraya teşrif etmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş tüm sevdiklerinin ve yakınlarının ruhları için, ve sâir mü'minîn ü mü'minât ve müslimîn ü müslimât kardeşlerimizin ruhlarının şâd olması, kabirlerinin nur dolması için, makamlarının a'lâ, derecelerinin yüksek olması için, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin bizlerden ve onlardan râzî olması için, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım. Buyurun:

.....

a. Otururken Edebe Riayet

69. Sayfanın 2. Paragrafından devam ediyoruz.

سَمِعْتُ الْحَسْنَ بْنَ عَلِيٍّ حَيَّوِيهِ الدَّمَغَانِيَّ يَقُولُ
سَمِعْتُ الْحَسْنَ بْنَ عَلَوِيهِ يَقُولُ قَالَ أَبُو يَزِيدُ
قَعَدْتُ لَيْلَةً فِي مِحْرَابِي فَمَدَدْتُ رِجْلِي فَهَتَفَ بِي
هَاتِفٌ مَنْ يُجَالِسُ الْمُلُوكَ يَنْبَغِي أَنْ يُجَالِسَهُمْ
بِحُسْنِ الْأَدَبِ

TS. 69/2 (Semi'tü'l-hasene'bne aliyyi'bni hayyaveyh ed- dâmgâniyye, yekülü: Semi'tü'l-hasene'bne alleveyh, yekülü: Kâle ebû yezîd) Herhalde müellif söylemiş olsa gerek ki, (semi'tü) işittim diyor. Hasen ibn-i Ali Hayyaveyh ed-Damgânî'den duydum ki, o da Hasen ibn-i Alleveyh'ten duymuş, o da Ebû Yezîd'den duymuş.

Ebû Yezîd-i Bistâmî... Biz Bâyezid diyoruz, bâ kelimesi ebû kelimesinin kısaltılmışıydı, geçen haftaki derste söylemiştik. Ebû Yezîd demek, Bâyezid demek. Yâni Bâyezid-i Bistâmî şöyle demiş. (Kâle ebû yezîde) Niye (yezîde) diyoruz? Çünkü (yezîde) fiil sîgasından özel isim olduğundan gayr-ı munsariftir, onun için cer ve tenvin kabul etmediğinden, (ebû yezîde) deniliyor. Arap dilbilgisi kaidesi böyle... Ebû Yezid, yâni Bâyezid-i Bistâmî şöyle demiş:

(Kaadtü leyleten fî mihrâbî, femededtü riclî, fehete fe bî hâtîfün: Men yücâlisü'l-mülûke yenbağî en yücâlisehüm bi-hüsni'l-edeb) “Bir gün mihrabımda oturmuştum...”

Mihrab, bize göre bir caminin imamın geçip namazı kıldırıldığı, önündeki böyle girintili kısma deniliyor ama, Kur'an-ı Kerim'de de geçiyor:

كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا
رِزْقًا

(آل عمران: ٢٧)

(Küllemâ dehale aleyhâ zakeriyye'l-mihrâbe vecede indehâ rizkâ) Meryem Vâlidemiz'in ibadet yerine de mihrab deniliyor. “Oraya Zekeriyâ AS ne zaman girse, orada kendisinin getirmediği, kilit de kendisinin elinde, başkasının da girmesi mümkün değil, orada çeşit çeşit, türlü türlü rızıklar görürdü.” (Âl- i İmrân, 3/37) mânâsına gelen ayet-i kerimede mihrab kelimesi geçiyor.

Demek ki, biz mihrab kelimesini şöyle bir girinti mânâsına kullanıyoruz. Kur'an-ı Kerim'de o mânâyâ değil; ibadete tahsis edilmiş oda, hücre, yer mânâsına... Burada da o mânâyâ kullanılmış.

“İbâdetgâhımda, ibadet odamda bir gün oturmuştum.” diyor Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri. (Femededtü riclî) “Bir ayağımı uzattım.” Ayağını uzatmış şöyle mihrabında, yâni ibadet yerinde.

(Fehetefe bî hâtifün) “Kulağıma seslenen bir kimsenin bir sesi geldi. Gaybdan seslenen bir kimsenin bir sesi geldi, şöyle diyordu: (Men yücâlisü’l-mülûke yenbağî en yücâlisehüm bi-husni’l-edeb) Hükümdarlarla oturan insanların, onların meclisinde edebe riâyet ederek oturmaları gerekir.” Böyle bir ses geldi. Halbuki kimse yok, odasında ibadet ediyor.

Mihrab kelimesine baktık. Orada mihrab kelimesi hakkında şöyle bilgi var: (Sadru’l-beyt) Evin orta, güzel yeri, en şerefli yeri mânâsına. (Ekremi mevâdihî) Evin en güzel kısmı. Demek ki orta yeri, şerefli, yüksek, kıymetli kısmı filân mânâsına kullanılan bir kelime.

“Hükümdarlarla oturan kimsenin edeple oturması lâzım gelir.” diye bir ses duymuş. Hâtif, hetefe-hâtifün, (hetefe bî hâtifün) Hâtif demek, gaybdan seslenen bir varlık demek. Bazılarına göre Hâtif bir melektir ki, o melek insana, görmediği bir yerden, görmediği bir şekilde sesleniyor. Öyle bir ses geliyor ama, baksa kimseyi göremez, çünkü seslenen melek. Veyahut da sahibi belli olmayan, görünmeyen seslenene hâtif derler. Onun seslenmesine de hetefe derler. Yâni bana böyle bir seslenici seslendi. Artık kimdi bu böyle seslenen, o melek midir, başka bir varlık mıdır neyse...

“Hükümdarlarla oturan edeple oturmalı!” dedi. Neden böyle dedi? Çünkü o mihrab Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri’nin ibadet mahalli, oraya girdiği zaman hükümdarlar hükümdarı Allah-u Teâlâ Hazretleri’ne ibadet için giriyor, orada onun için oturuyor.

O halde dünyadaki bir hükümdarın yanında edeple oturulduğu gibi, Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin huzurunda ise çok daha edebe riayetle oturmak lâzım gelir. Demek ki, ibadethanesinde öyle ayağını uzatması uygun düşmemiş ki, hâtiften öyle bir ses geliyor ve böyle yapmaması kendisine münasip bir şekilde hatırlatılmış oluyor.

Dikkat ederseniz biz namaz kılarken, diz çökerek oturuyoruz ki, hürmetin en güzel nişanesidir. Ve eğer dizinde, ayağında bir ağrı ve arıza yoksa, böyle oturmaya dikkat etmek lâzım.

Ömer Ziyâeddin Efendi Hazretleri'nin oğlu Prof. Yusuf Ziyâ Bey, Allah râzı olsun, “Biz saatlerce otururduk, kırırdamazdık. Şimdiki gençlerin böyle diz çöküp oturmağa tahammülleri olmuyor. Halbuki biz talim ederdik ve kırırdamamak âdetti, kırırdamak doğru sayılmazdı. Diz çökmekten başka bir şekilde oturmak da caiz değil gibiydi, öyle oturulurdu.” diyor.

Tabii yaşlandığı zaman insan, dizindeki kireçlenme dolayısıyla, arıza dolayısıyla, eklemlerdeki sıkıntı dolayısıyla, kırırdakların rahatsızlanması dolayısıyla, bazı şeyleri yapamayabiliyor. Ayağını kıvıramayabiliyor, parmağını kıvıramayabiliyor. Meselâ başparmağını kibleye dönük tutabilmesi lâzım ama, rahatsızlık olunca yapamayabiliyor ve eğilemeyebiliyor. O zaman başıyla ima ile namazı kılıyor.

Ama yapabildiğince, olanca dikkatiyle ve olanca hürmetiyle, hürmetkâr bir şekilde hareket etmek lâzım! Oturmak, kalkmak lâzım, edebe riâyet etmek lâzım. Çünkü, nasıl dünyadaki büyük zâtların huzurunda hürmetkâr oturuluyorsa, onların hepsinden çok daha fazla Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin huzurunda edebe riâyet etmek lâzım!..

b. Àrifin Derecesi

وَبِهِ قَالَ سُئِلَ أَبُو يَزِيدَ عَنْ دَرَجَةِ الْعَارِفِ فَقَالَ
لَيْسَ هُنَاكَ دَرَجَةٌ بَلْ أَعْلَى فَايْدَةُ الْعَارِفِ
وَجُودٌ مَعْرُوفِهِ

TS. 69/3 (Ve bihî kâl) Aynı rivâyet zinciriyle gelen haberde, bu müellif Sülemi'ye kadar: (Süile ebû yezîde an dereceti'l-àrif, fekâle: Leyse hünâke derecetün. Bel a'lâ fâideti'l-àrifi vücûdü ma'rûfihî.) Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'ne, "Arifin derecesi nedir, nasıldır? Mertebesi, mevki, makamı, hali, şânı nasıldır?" diye soruldu.

O da cevaben buyurdu ki:

(Leyse hünâke dereceh) "O makamda öyle bir mevki, derece bahis konusu değildir. İnsan àrif olmuşsa, irfâna ermişse, ma'rifetullahı hâsıl etmişse, Allah'ı bilen bir insan haline gelmişse, (bel a'lâ fâideti'làrif) àrifin en yüksek duygusu..." Burada fâide, içinde

duyduğu mânâ demek. (Vücûdü ma'rûfihî) “Bildiği, ma'rufu ve ma'budu olan Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin varlığıdır, onu hisseder; başka bir şey hissetmez.”

Orada mevkî, makam, rütbe, şan, hal, sıfat yok olur. Ârif irfân- ı hakîkîye erdi mi, sadece ma'rufunun, yâni Rabbinin varlığını hisseder, kendisi başka bir şey hissetmez. Bu, başka şeyin düşünüldüğü, konuşulduğu bir hal değildir; bir o vardır, başka bir şey yoktur o mertebede...” diye böyle cevap vermiş.

c. Âbid ve Ârîfin İbadeti

قَالَ وَقَالَ أَبُو يَزِيدَ الْعَابِدُ يَعْبُدُهُ بِالْحَالِ

وَالْعَارِفُ الْوَاصِلُ يَعْبُدُهُ فِي الْحَالِ

TS. 69/4 (Kâle: Ve kâle ebû yezîde) Yine aynı râvî Ebû Yezîd-i Bistâmî'nin, Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediğini de rivâyet etmiş: (El-âbidü ya'bûduhû bi'l-hâli, ve'l-ârifü'l-vâsilü ya'bûduhû fi'l- hâli.)

Tabii bu sözlerin inceliklerini anlamak için, bir kere o halleri yaşamak lâzım ama, hiç olmazsa Arapça'yı biraz iyi bilmek lâzım!.. Çok ince sözler söylüyorlar çünkü, mânâlar çok derin.

Bâyezid-i Bistâmî demiş ki: “Abid, Allah'a hal ile, birtakım haller ve tavırlar ile ibadet eder. Ama Allah'a vâsıl olmuş ola ârif kul; Allah'a hal içinde, güzel bir hal ile ibadet eder.”

Şimdi, bu sözden maksat ne olabilir diye düşünelim. Bir abid var, ibadet ediyor, namaz kılıyor, oruç tutuyor, tesbih çekiyor, vazifelerini yapıyor, Allah'ın emirlerini yerine getiriyor filan... Tabii tasavvufta en yüksek mertebe àbidin mertebesi değildir. Âbid, aşağı mertebededir, daha yükseldiği zaman zâhid olur, daha yükseldiği zaman àrif olur, daha yükseldiği zaman àşık olur. Yâni irfanın, tasavvufun mertebelerinin yükseği àriflerin makamıdır, âbidlik makamı daha aşağıdadır;

Adeta àbid denildiği zaman, ibadetleri şeklen yerine getiriyor ama henüz kalbi, gönlü çok nurlanıp da tam irfâna erememiş kimse kastediliyor. Henüz bâtınını nurlandıramamış, henüz kalp gözünü tam açamamış, henüz tam maksûda erişememiş, olgunlaşmamış kimse kastediliyor.

Âbid, Allah'a hal ile ibadet eder. Yâni şeklen, zahirdeki şekillere, usullere, tarzlara göre ibadet yapar. İşte el-pençe divan durur, boynunu büker vs. filan... Ama Allah'a vâsıl olmuş olan, maksûda ermiş olan, olgunlaşmış olan vâsıl ila'llah makamına, Allah'a ulaşma makamına yükselmiş olan àrif kul ise, Allah'a hal içinde ibadet eder. Kâl ile değil de, şekil ile değil de. güzel bir hâle bürünmüş olarak ibadet eder.

Yâni şöyle diyebiliriz: Birisi şeklen ibadet eder, birisi duyarak ibadet eder, hissede hissede, tadını çıkarta çıkarta, o hali yaşaya yaşaya, zevkini tada tada ibadet eder diyebiliriz.

d. Güzel İbadet Nasıl Yapılır?

قَالَ وَسئِلَ أَبُو يَزِيدَ بِمَاذَا يُسْتَعَانُ عَلَى
الْعِبَادَةِ فَقَالَ بِاللَّهِ إِنْ كُنْتَ تَعْرِفُهُ

TS. 70/5 (Kâle ve süile ebû yezîde bi-mâzâ yüsteânü ale'l- ibâdeti?) (Fekâle: Bi'llâhi in künte ta'rifühû) Yine Ebû Yezid-i Bistâmî Hazretleri'ne birisi sormuş ki... Tabii onun etrafında onunla konuşacak insanlar da, epeyce tasavvufta ilerlemiş, dinî bilgileri yüksek insanlar. Öyle sıradan insanlar değil. Soruları da ince, cevaplar da onlara göre ince ve hassas ve yüksek. Birisi sormuş ki:

(Bi-mâzâ yüsteânü ale'l-ibâdeti?) “Allah’a kulluk ve ibadet yapmaya ne yardımcı olabilir? Neye mazhar olursa insan, ibadeti kolay yapar? İbadeti kolay yapmanın destekçisi nedir, nereden destek alır, neyle insan güzel ibadet etmeğe kudret bulur?” gibi bir soru sormuş.

Yâni, “Hepimiz ibadet ediyoruz da, güzel ibadeti nasıl yapabiliriz? Ne yapmak lâzım ki, hangi sebeplere tevessül etmek lâzım ki, yaptığımız ibadet şöyle makbul, güzel bir ibadet olsun? Acaba bunun levâzımâtı nedir, tedârikâtı nedir, esbâbı nedir; neleri yaparsak güzel ibadet etme durumuna yükselebiliriz?” diye sormuşlar.

Tabii, bu soruyu size sorulmuş gibi bir düşünün, cevabını kendi içinizde bir arayın! Bakalım Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin cevabı nasıl?

Diyor ki: (Fekâle: Bi'llâhi) “Allah’la. Allah’a ibadetin güzel olmasının tedârikâtı yine Allah’tandır. Allah yardım ederse olur. (În künte ta’rifühû) Eğer sen Allah’ı biliyorsan, eğer sen Allah’ı bilmiş, tanımış, irfâna ermişsen, ma’rifetullaha sahip olmuşsan, o zaman Allah’la, Allah’ın desteğiyle, yardımıyla ibadeti güzel yaparsın.”

Onun için, namazda da,

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

(الفاتحة: ٢)

(İyyâke na’büdü ve iyyâke nestaîn) “Yâ Rabbi ancak sana ibadet ederiz, ancak senden yardım isteriz.” (Fâtiha, 1/4) diyoruz. İbadete kuvvet de ondandır. İbadeti zevkle yapmak da ondandır. İbadetin esrârına âşinâ olmak da ondandır. İbadetin tadını kavramak da, ihlâsla onu yapmak da, böyle makbul, güzel bir tarzda yapabilmek de onun tevfiğiyledir, onun irşâdıyladır, onun işaretiyledir, onun verdiği ihsânât ve ikrâmât ile ve mânevî haller ve duygular ile. Her şey Allah’tandır.

Onun için biz tabii, geçen hafta da yeri geldi, söyledik: Bir kimse halvete girdiği zaman, i’tikâfa girdiği zaman ilk başta,

لَا فَاعِلَ إِلَّا هُوَ

(Lâ fâile illâ hû) diye onu öğretiyoruz. Her şeyi yapan eden Allah-u Teâlâ Hazretleri olduğunu

ilk önce derviş anlasın diye, kalp dersinde ilk önce o mânâ tefekkür ediliyor.

يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ

(ابراهيم: ٢٧)

(Yef'alü'llàhu mâ yeşâ') [Allah dilediğini yapar.] (İbrâhim, 14/27)

إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ

(المائدة: ٩)

(İnnallàhe yahkümü mâ yürîd) [Allah dilediği hükmü verir.] (Mâide, 5/1)

(Lâ fâile illâ hû) mânâsı, böyle iyice hazmettiriliyor.

İbadetin güzel yapılması, tadına vararak yapılması da, gene Allah'tan gelen yardımla olur. Bu yardım da ma'rifetullahtan hâsıl olur. Allah'ı iyi biliyorsa insan, irfâna ermişse, ma'rifetullaha ermişse, o zaman Allah tarafından kendisine tevîkât-ı semadâniyye ihsân olunur da, ibadeti de tatlı ve güzel, âlâ ve hoş bir tarzda yapabilir.

O halde Allah'tan isteyeceğiz gene:

“—Yâ Rabbi, şu ibadeti güzel yapmamda bana yardım eyle!” diyeceğiz.

Hacca giderken ne diyoruz:

“—Yâ Rabbi, senin rızan için Beyt-i Şerifini ziyaret etmeğe, haccetmeğe niyet ettim.

(Feyessirhu lî) Bunu bana kolaylaştır, (fetekabbelhu minnî) ve bu haccı benden kabul eyle yâ Rabbi!” diyoruz.

اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى اَدَاءِ شُكْرِكَ وَذِكْرِكَ وَحُسْنِ
عِبَادَتِكَ

(خط. الديلمي عن ابي سعيد)

RE. 434/1 (Allâhümme einnî alâ edâi şükrike, ve zikrike, ve hüsni ibâdetike)¹ diye duamız var, Peygamber Efendimiz'in bize öğrettiği. Yâni, “Sana şükretmekte, seni zikretmekte, sana güzel ibadet etmekte bize yardım et yâ Rabbi!” diyoruz. Yardımın ondan geldiğini gösteren bir dua tabii bu da... Burada da o mânâyı, sorana anlatmış oluyor. Yâni, Allah'tan gelecek yardım.

(Einnî) “Bana yardım eyle, (alâ edâi zikrike) senin zikrini güzel edâ etmek hususunda bana yardım eyle... (Ve şükrike) Ve verdiği nimetlere güzel şükretmek hususunda bana yardım eyle... (Ve hüsni ibâdetike) Ve ibadetini güzel edâ etmek hussunda bana yardım eyle!..” diye dua böyle. Yâni demek ki, ibadetin güzel bir vecih ile yapılabilmesinin yardımı da gene Allah'tan gelecek, ondan istenecek.

¹ Hatîb-i Bağdâdî, Târih-i Bağdad, c.V, s.157, no:2600; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.234, no:3901; Câmiü'l-Ehâdîs, c.XXI, s.123, no:23122.

e. Àrifin İlk Yapacağı

قَالَ وَقَالَ أَبُو يَزِيدَ أَدْنَى مَا يَجِبُ عَلَى

الْعَارِفِ أَنْ يَهَبَ لَهُ مَا قَدْ مَلَكَهُ

TS. 70/6 (Kàle ve kàle ebû yezîd) Yine aynı râvî rivâyet etmiş ki, Bâyezid-i Bistâmî şöyle buyurmuş: (Ednâ mâ yecibü ale'l-àrifi, en yehebe lehû mâ kad mellekehû)

(Ednâ mâ yecibü ale'l-àrif) Arif olan yüksek seviyeli sûfiye, yüksek seviyeli müslümana, àrife gereken şeylerin en aşağısı, ilki, en evvel en başta geleni, (en yehebe lehû) Allah'a bağışlamasıdır; (mâ kad mellekehû) Allah'ın kendisini sahip kıldığı her şeyi, Allah'ın verdiği her şeyi Allah'a bağışlamasıdır." Yâni, "Arifliğin ilk vazifesi, arifin ilk yapacağı şey, Allah kendisine ne vermişse, Allah'ın verdiği her şeyi Allah'a bağışlamasıdır."

Tabii Allah bize ne vermiş? Akıl vermiş, güç vermiş, kuvvet vermiş, mal vermiş, mülk vermiş, ilim vermiş, imkân vermiş... Bunları hep Allah veriyor. Bizim bunları tekrar Allah'a bağışlamamız ne demek olabilir? Bunların hepsini Allah'ın hizmetine vermek demek olabilir.

Kul Allah'a bir şey veremez. Zaten varlık Allah'ın. Ama bu ne demek olabilir? Yâni Allah'ın verdiği bütün gücü, kuvveti, imkânı, ilmi ve sâireyi Allah yoluna sarf etmesi lâzım!

Yâ Rabbi sen bana kuvvet mi verdin; kalkayım sana ibadet edeyim!.. Yâ Rabbi sen bana akıl fikir, ilim mi verdin; bu ilmi senin dinine yardımcı olmak için kullanayım!.. İnsanların arasına gireyim, senin dinine onları çağırayım! Onları irşâd edeyim, onları doğru yola çekmeğe çalışayım; emr-i ma'ruf yapayım, nehy-i münker yapayım!..

Sen bana mal mülk mü verdin yâ Rabbi; tamam, ben bunları fukaraya dağıtayım! Senin rızanı kazanmak için, cihada harcayayım! Senin rızanı kazanmak için, İslâm'ın gelişmesi için, hayrât ü hasenâta harcayayım!" diye Allah'ın kendisine nasib ettiği, vermiş olduğu her şeyi Allah yoluna vermesi gerekir. Allah'a hibe etmek demek o.

Ârifin ilk yapacağı iş, en aşağı mertebesi bu. Ondan sonra artık tabii ne yapması gerekiyorsa, yapacak. En kıymetli varlığı da canıdır. Ârif canını bile, icabında Allah yoluna feda edecek.

f. İbtilâ ve Kulluk

قَالَ وَقَالَ أَبُو يَزِيدَ مَنْ إِدَّعَى الْجَمْعَ بِإِبْتِلَاءِ
الْحَقِّ يَحْتَاجُ أَنْ يُلْزِمَ نَفْسَهُ إِلَى الْعُبُودِيَّةِ

TS. 70/7 (Kâle ve kâle ebû yezîd: Men iddea'l-cem'a bi-ibtilâi'l- hakkı, yahtâcü en yülzime nefsehû ile'l-ubûdiyyeh) "Bir kimse Hakk'ın ibtilâsıyla beraber olmak iddiasındaysa, o zaman nefsini kulluğun esbâbına bağlamaya muhtaç olur."

Tabii ibtilânın mânâsı nedir? Allah'ın kulu bir şeye mübtelâ kılması demek. Allah, kullarını imtihan için onlara çeşitli şeyler gönderir. Hastalık gönderir, bir olay başına getirir, bir sıkıntıya sokar, bir kimseyle karşılaştırır. Birtakım böyle şeylerle karşılaşır.

Böyle Hakk'ın mübtelâ kılmasıyla, cem iddiasında olan bir kimse, kulluğun şartları, esbabı, illetleri, sebepleri nelerse, onlara nefsi sarmak zorundadır. Yâni kulluk neyi gerektiriyorsa, o esbâba tevessül edip, o kulluğun gereklerini yapmağa sımsıkı sarılması icab eder.

g. Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin Bir İkâzı

سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا
عِمْرَانَ مُوسَى بْنَ عَيْسَى الْمَعْرُوفِ بِعُمِّيِّ يَقُولُ
سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ أَدَّانَ أَبُو يَزِيدَ مَرَّةً ثُمَّ أَرَادَ أَنْ
يُقِيمَ فَنَظَرَ فِي الصَّفِّ فَرَأَى رَجُلًا عَلَيْهِ أَثَرُ سَفَرٍ
فَتَقَدَّمَ إِلَيْهِ فَكَلَّمَهُ بِشَيْءٍ فَقَامَ الرَّجُلُ وَخَرَجَ مِنَ
الْمَسْجِدِ فَسَأَلَهُ بَعْضُ مَنْ حَضَرَ فَقَالَ الرَّجُلُ كُنْتُ
فِي السَّفَرِ فَلَمْ أَجِدِ الْمَاءَ فَتَيَمَّمْتُ وَنَسِيتُ وَ
دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَقَالَ لِي أَبُو يَزِيدَ لَا يَجُوزُ
التَّيْمُّمُ فِي الْحَضَرِ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ وَخَرَجْتُ

TS. 70/8 (Semi'tü mansûre'bne abdi'llâhi, yekülü: Semi'tü ebâ imrân mûse'bne îsâ, el-ma'rûf bi-umeyy, yekülü: Semi'tü ebî, yekülü: Ezzene ebû yezîde merreten, sümme erâde en yukîme, fenazara fi's-saffi, feraâ racülen aleyhi eserü sefer, fetekaddeme ileyhi fekellemehû bi-şey'. Fekâme'r-racülü ve harace mine'l-mescid. Feseelahû ba'du men hadara, fekâle'r-racülü küntü fi's- seferi felem ecidi'l-mâ' feteyemmemtü ve nesîtü ve dehaltü'l-mescide fekâle lî ebû yezîde: Lâ yecûzü't-teyemmümü fi'l-hadar. Fezekertü zâlike ve haractü.)

Bu hadiseyi müellif, Mansûr ibn-i Abdullah'tan duymuş, Abdullah oğlu Mansur'dan. O da Ebû İmrân künyeli Mûsâ ibn-i Îsâ'dan, Umey lakablı, Umey diye tanınmış olan –amcacık demek Umey– Mûsâ ibn-i Îsâ Ebû İmrân'dan duymuş, o da babasından duymuş ki, babası şöyle nakletmiş:

(Ezzene ebû yezîd merreten) “Bâyezid-i Bistâmî bir keresinde ezan okudu. (Sümme erâde en yukîme) Sonra da kamet getirmek istedi. Ezanı okumuştı, artık farza duracaklar, kamet getirmek istedi. (Fenazara fi's-saffi) Döndü, safa baktı, arkasında saf bağlayan cemaat durumunda olan insanlara baktı şöyle... Kendisi imamlık yapacak, safa baktı. (Feraâ racülen aleyhi eserü sefer) Baktı ki, orada bir yabancı adam var... Seyahatten gelmiş, yolcu insan halinde, yabancı bir insan duruyor orada. (Fetekaddeme ileyhi) Onun yanına vardı, (fekelleme hû bi-şey'in) ona bir şey söyledi.

(Fekàme'r-racül) Bunun üzerine adam kalktı, (ve harace mine'l-mescid) mescidden çıktı gitti."

(Feselehû ba'du men hadara) "Orada olup da, durumu görenlerden birisi bu adama sordu: 'Ne söyledi sana Bâyezid-i Bistâmî ki, ön saftaydın, kalktın, mescidden çıktın. Ne oldu, ne söyledi?' diye sordu.

(Fekàle'r-racülü) Bu adam dedi ki: (Küntü fi's-sefer) Yolcuydum, seyahatleydim, yoldan geliyordum; (felem ecidi'l-mâ') çeşme yoktu, kuyu yoktu, su bulamamıştım, (feteyemmemtü) teyemmüm abdesti almıştım. Teyemmümle abdest almıştım. (Ve nesîtü) Sonra bu teyemmümle abdest aldığımı unuttum ben şehre gelince ve bu mescide girdim."

Bâyezid işte o zaman ona dönmüş, demiş ki:

(Lâ yecûzü't-teyemmümü fi'l-hadar) "Bir seyahat bitip de insan beldesine geldi mi, şehre geldi mi, teyemmüm caiz olmaz." dedi. (Fezekertü zâlike) "Ben de teyemmümle yolda abdest aldığımı, böylece bu hatırlatma üzerine anladım da, (ve haractü) onun için mescidden çıktım abdest almağa..."

Yâni, ne göstermiş oluyor Bâyezid-i Bistâmî?.. Keramet gösteriyor. Ama nasıl keramet gösteriyor?.. Hani Osman-ı Zinnûreyn Efendimiz halifeyken, birisi yanına gelmiş de halifenin yanına, Osman ibn-i Affân Hazretleri'nin yanına, üçüncü halife, Hazret-i Osman ona bakmış,

“—Ben senin gözünde zina emareleri, izleri görüyorum.” demiş. Adam afallamış, şaşırılmış. Demiş ki:

“—Peygamberlik bitmedi mi yoksa? Peygamber Efendimiz ahirete göçtü, Ebû Bekir halife oldu, Ömer halife oldu, sen halife oldun... Yoksa peygamberlik devam mı ediyor, bitmedi mi, vahiy mi geliyor? Nereden bildin bu gözümdeki zina izlerini...”

Yolda gelirken, açık bir kapıdan içeriye bakmış... Bakmaması gerekiyor tabii. Kapıdan, pencereden içeriye bakılmaz. Kapıdan pencereden içeriye bakan, izinsiz oraya girmiş gibidir. Bakmayacak.

Onun için, bizim tekkede, tarikatta prensip nedir: *Nazar ber kadem.. Pabucunun ucuna bakacak, ayağına bakacak. Etrafa baktı mı, gözü takılır tabii. O etrafa bakmış. Kapıdan bakmakla, kapıdan içeriye girmek aynıdır, aynı şekilde yasaktır, ikisi de doğru değildir. Başkasının kapısından, açık diye içeriye giremezsin. Başkasının kapısından, camından bakamazsın.*

“—E ne yapayım açmasaydı...”

O açmış, bir kabahat işlemiş, sen de bakmışsın bir kabahat işlemişsin. İkisi de kabahat... İkiniz de yapmayacaktınız. O kapatacaktı, perde yapacaktı filan... Ama herhangi bir şekilde açılmışsa, ötekisi bakmayacak.

Birisi uyumuş, üstü açılmış, görünmemesi gereken yerleri görünüyor... Ne yapacak insan?.. Örtüverecek. Çünkü farkında değil.

Böyle bir cünüb hali olsa, abdestsizlik hali olsa, hadi desek ki, bu adamın abdest nuru yok yüzünde, oradan anladı Bâyezid-i Bistâmî. Adamın abdesti var, yolcuyken teyemmüm abdesti almış. Mâlûm, İslâm kolaylık dinidir, zorluk dini değildir. Dinimizde ibadet yaparken suyla abdest alacak insan. Elini, yüzünü, ayaklarını belli usul ile abdest alarak yıkayacak, namaza öyle gelecek. Abdesti farzları var. Abdestin kendisi farz. Abdestsiz

namaz olmaz. Ama su bulunmazsa müslüman ne yapacak?

O zaman toprak veya toprak cinsinden bir şeyle teyemmüm abdesti alacak. Yâni adeta sembolik bir abdest alacak, su olmadığı halde. Toprağa elini vuracak, yüzüne böyle yapacak. Toprağa ellerini bir daha vuracak, ellerini sıvazlayacak, olacak abdestli... Yâni su yok, kuyu yok, çeşme yok, su bulma imkânı yok. Böyle yapınca gene abdestli olur. Buna teyemmüm abdesti derler. Kur'an-ı Kerim'de vardır:

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِأَيْدِيكُمْ وَأُيُودِيكُمْ مِنْهُ

(المائدة: ٦)

(Felem tecidû mâen feteyemmemû saîden tayyiben ve'msehû bi- vücûhiküm ve eydîküm minhü.) [Su bulamazsanız, temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinizi, ellerinizi onunla meshedin!] (Mâide, 5/6) diye ayet-i kerimede sarâhaten bildirilmiş bir abdest alma şekli.

Adamcağız yolda su olmadığı için, yolcu olduğundan, Hicaz'ın yollarında çeşme, su imkânı buralardaki gibi olmadığından; ne yapsın, toprakla teyemmüm abdesti almış. Sonra unutmuş teyemmüm abdesti aldığını... Suyu bulunca teyemmüm biter. Suyu gördüğü zaman, abdest alması lâzım normal olarak. Tabii onu unutmuş, mescide girmiş. Teyemmüm abdesti var üzerinde. Unutmak da mazeret... Biliyorsunuz insan unutarak yese, içse, orucu bozulmuyor. Unuttuğu için mazeret oluyor yâni.

Ama Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri'nin gözü nasıl gözse, gönlü nasıl gönülse, hali nasıl halse, o şahsın abdestsiz olduğunu ve teyemmümlü olduğunu biliyor. Yâni abdestsiz olduğunu bilir, neden abdestsiz olduğunu bilmez. Ama teyemmümle abdestli olduğunu da biliyor, kulağına eğiliyor:

“—Şehre geldin artık, şehirde teyemmüm abdesti caiz değildir.” diyor.

Onun üzerine adam çıkıyor, dışarıdan abdest alıp öyle geliyor. Normal suyla abdest alıyor mescidin şadırvanında meselâ, ondan sonra geliyor.

Hani Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri'ne gayr-i müslimin birisi tebdîl-i kıyafet eylemiş, mescide gelmiş, girmiş, demiş ki:

“—Yâ şeyh! Bir hadis-i şerif var, Rasûlüllah diyor ki:²

اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ

خ. فى تاريخه، ت. غريب، وابن السنى فى الطب، حل. عن أبى سعيد؛ طب. خط. والحكيم، (وسمويه عن أبى أمامة؛ ابن جرير عن ابن عمر)

RE. 14/12 (*İttekù firâsete'l-mü'mini*)
“Mü'minin ferasetinden korkun! (*Feinnehû yenzuru bi-nûri'llâhi*) Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar; gerçekleri çok güzel görür, iyiyi kötüyü anlar.”

² Tirmizî, *Sünen*, c.X, s.399, no:3052; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.312, no:3254; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.VII, s.354, no:1529; Ukaylî, *Duafâ*, c.VIII, s.95, no:1856; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.191, no:1234; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XIV, s.67, no:1537; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.V, s.351, no:1154; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.102, no:7497; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.III, s.183, no:2042; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.387, no:663; Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, c.I, s.374, no:370; Hakîm-i Tirmizî, *Nevâdirü'l-Usûl*, c.III, s.86; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.207; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.99, no:2500; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.118; Ebû Ümâme RA'dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.94; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XI, s.88, no:30730; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.41, no:80; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.I, s.334, no:531.

Bu, kerâmeti gösteren bir hadis-i şeriftir tabii. Gelmiş, bunu sormuş. Gayr-i müslim kendisi. Tebdîl-i kıyâfet eylemiş, belli olmayacak bir şekilde. Bu hadis-i şerifi sormuş Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri'ne.

O da ona diyor ki:

“—Bana bak! Hadi bakalım şimdi kelime-i şehâdet getir, müslüman ol, müslüman olmanın zamanı geldi.” diyor.

Şimdi burada iki keramet gösterdi diyorlar, bunu rivâyet eden alimler. Bir: Adamın müslim değil, gayr-ı müslim olduğunu bildi, bu bir. İkincisi: “Hadi bakalım müslüman ol, çünkü müslüman olmanın zamanı geldi.” dedi, artık kâfirliğin müddetinin bittiğini ve ondan sonra müslümanlığının zamanının geldiğini de bildi.

Tabii, adam bu kerâmeti görünce, kelime-i şehâdet getiriyor, müslüman oluyor.

Demek ki, Allah-u Teâlâ Hazretleri kullarına böyle meziyetler, böyle imkânlar, böyle görüşler, böyle seziler veriyor. İşte buna ne derler? Kerâmet derler. Kerâmet mânâ olarak, kelime olarak ne mânâyâ geliyor?.. Allah'ın ikrâmı mânâsına geliyor. İkrâm demek keramet... Yâni Allah o kula:

“—Haydi sana şu meziyeti, şu hasseyi, şu özelliği, şu kabiliyeti verdim.” demiş oluyor Allah... Allah'ın verdiği bir kabiliyet olmuş oluyor o. İşte ona keramet derler.

Tabii hadis-i şeriflerde vardır: “Bir kul farzları yaptı mı Allah onu sever.

Nafile ibadetleri yapa yapa da Allah'a yakınlaşması devam eder, devam eder, devam eder... Nihayet Allah'ın sevdiği bir kul olur. Allah'ın sevdiği kul olunca Allah onun gören gözü olur, işiten kulağı olur, söyleyen dili olur, tutan eli olur, yürüyen ayağı olur. Yâni Allah'la görür, Allah'la işitir, Allah'la tutar, yapar, eder, Allah'la yürür.” Yâni olağanüstü görüş kabiliyeti, olağan üstü duyuş kabiliyeti, olağanüstü söyleme meziyeti, olağanüstü tutup şey yapması...

En büyük pehlivan geldi, herkesi devirdi devirdi. Peygamber Efendimiz dedi ki:

“—Gel bakalım bir de benimle güreş!”

Peygamber Efendimiz küt onu devirdi. Neden? Yâni Peygamber Efendimiz öyle çok aşırı yapılı bir kimse değil ama peygamber. Küt diye yere devirdi.

“—Olmadı, bir daha yapalım!..” “—Tamam, bir daha yapalım...”

Bir daha güreştiler, yine devirdi... Bir daha güreştiler, yine devirdi.

Peygamber Efendimiz'e vahiy geldi mi, deve çökerdi. Peygamber Efendimiz'in dizi birisine değse, dizi parçalanacak gibi olurdu o şahsın. Yâni, olağanüstü birtakım şeyler oluyor. İşte bunlar haktır ve gerçektir.

كِرَامَاتِ الْأَوْلِيَاءِ حَقٌّ

(Kerâmâtü'l-evliyâi hakkun) [Evliyanın kera-
meti haktır.] Kur'an-ı Kerim'de vardır, hadis-i
şerifte vardır, menâkıbnâmelerde vardı, ev-
liyâullahın hayatında vardır. Burada da Bâye-
zid-i Bistâmî Hazretleri'nin bir kerametini râvî
söylemiş oldu.

Adama gitmiş,

“—Sen teyemmümlüsün, teyemmüm abdestinin
hükmü olmaz şimdi, git dışarıdan abdest al,
gel!” demiş.

h. İlme Uymanın Zor Olduğu

قَالَ وَقَالَ أَبُو يَزِيدَ عَمِلْتُ فِي الْمُجَاهِدَةِ ثَلَاثِينَ
سَنَةً فَمَا وَجَدْتُ شَيْئًا أَشَدَّ عَلَى مِنَ الْعِلْمِ
وَمُتَابَعَتِهِ وَلَوْ لَا اخْتِلَافِ الْعُلَمَاءِ لَبَقِيتُ
وَاخْتِلَافِ الْعُلَمَاءِ رَحْمَةً إِلَّا فِي تَجْرِيدِ التَّوْحِيدِ

TS. 70/9 (Kâle, ve kâle ebû yezîd: Amiltü
fi'l-mücâhedeti selâsîne seneten, femâ
vecedtü şey'en eşedde aleyye mine'l-ilmi
ve mütâbaatih, ve lev le'htilâfü'l-ulemâi
lebakitü. Va'htilâfü'l-ulemâi rahmeh. illâ fî
tecrîdi't-tevhîd.)

Bâyezid-i Bistâmî, müellife kadar aynı rivayetle
geldiğine göre buyurmuş ki:

(Amiltü fi'l-mücâhedeti selâsîne seneten)
“Mücahede konusunda, sahasında mücahede

işinde otuz sene çalıştım.” Mücâhede ne demek? Cehdetmek, cihad eylemek demek. ama kimle?.. Nefsiyle. Allah yolunda fedâkârlık yaparak arzularıyla, hevâ-i nefsiyle mücâhede etmek. Düşmanla savaşmak var. Kılıcı alıyorsun, çarpışıyorsun. Bu düşmanla kıtâl veya muharebe, cihad deniliyor.

Düşmanların en büyüğü, insanın içindeki kendi nefsidir, nefsinin arzularıdır. Onunla da mücahede etmesi lâzım! “Yat!” diyor, “Hayır, yatma, kalk!” diyeceksin. “Ye, oruç tutma!” diyor; “Hayır, tutmam lâzım.” diyeceksin, tutacaksın... “Boş ver, zikri sonra yaparsın.” diyor; “Hayır, şimdi yapmam lâzım!” diyeceksin, yapacaksın. “Bırak şu şeyi!” diyor; “Hayır, bu işi yapmam lâzım, vazife.” diyeceksin, yapacaksın. Veyahut “Yap şu işi.” diyor; “Hayır, o günah, yapmamam lâzım!” diyeceksin, yapmayacaksın. Yâni nefsinle, kendinle cenk edeceksin...

Aklın, iraden, arzularınla mücadele edecek. Yâni şeytanla, nefsinle, nefsinin arzularıyla sen cenk edeceksin, savaşacaksın. İşte buna mücâhede-i nefis diyorlar, nefisle mücahede... Bu da cihâd-ı ekber oluyor, en büyük cihad oluyor.

Çünkü düşmanla çarpışmaktan daha zor... İnsan kendi kendisini yenecek. Kendi arzusunu kendisi dinlemeyecek. Kendi gönlünün muradını yapmayacak da aksini yapabilecek; akli, mantığı onu gösterdiği için...

“Otuz sene mücâhedede çalıştım; (*femâ vecedtü şey’en eşedde aleyye mine’l-ilmî ve mütâbaatihî*) ilimden ve ilme uymaktan daha zor olan bir şey bulamadım.” İlme uymak ve ilmin gereği olan şeye uymak çok zor gelmiş, en zor o gelmiş.

Neden?.. İki sebepten. Bir kere bir konuda ilim ne diyor onu bilmek kolay değildir. Alim olmak lâzım! Kolay kolay tesbit edilemez. Onun için herkes fetva verecek adam arıyor. Gidiyorlar, kim bu işi bilir diye soruyorlar, herkese güvenemiyorlar. Gerçeği bilmek kolay değildir. Birisi bu. Yâni ilmî bir meseleyi tam uygun bir şekilde çözümlenmek kolay değildir, ilim zordur. Çok çalışmak lâzım, çok araştırmak lâzım, çok soruşturmak lâzım, çok derin bilgisi olması lâzım insanın... İlim zor...

Bir de ilmin gereği olan işi, aklın mantığının söylediği işi yapmak da zor. İlim şunu şöyle yapmayı söyledi, “Gıybet etmeyin!” dedi ama gıybet etmeğe devam ediyor millet... Veya, “Kur’an-ı Kerim’e çalış!” dedi ama Kur’an-ı Kerim’e çalışmıyor. “Veyahut git dargınla barış!” dedi ama barışmıyor. Veya “Amellerini ihlâsla yap, dünyaya dalma, ahirete hazırlan, tevbekâr ol!” dedi ama yapamıyor. Yâni bildiğini yapmak kolay bir şey değil.

Eğer bildiği yapılırdı insanların, bu vaazları dinleyen insanların hepsi evliya olacaktı şimdiye kadar... Ama dinliyor dinliyor, gene yapmıyor. Dinliyor dinliyor yapmıyor... “Dinlediğini, duyduğunu, öğrendiğini, bildiği yapmaktan

daha zorunu görmedim.” diyor. Bildiğini yapacak insan...

(*Ve levle’htilâfü’l-ulemâi lebakitü*) “Eğer alimlerin birbirleriyle ihtilafı olmayaydı, kalırdım.” Yâni alimlerin ihtilafı olması, insana bir rahatlık veriyor. Alimlerin ihtilafı olmasaydı öylece kalırdım. (*Va’htilâfü’l-ulemâi rahmetün*) *Ve alimlerin ihtilâfı rahmettir.*

(*Illâ fî tecrîdi’t-tevhîd*) Tabii ihtilaf çeşitli fıkhî meselelerde olur ama, tevhîdin tam böyle ortaya konulması konusunda ihtilaf olmaz. Allah’ın vahdâniyyetini sezmekte, tevhîd-i hakîkiyye ermekte ihtilaf olmaz. Orada ittifak olması lâzım! Orada şaşırarak ve çeşitli sözler söylemek bahis konusu olamaz.

Öteki başka şeylerdeki “Efendim şöyle mi yapmalı, böyle mi yapmalı? O alim onu demiş, bu alim bunu demiş...” Bu bir vüs’at ve genişlik getiriyor, insanları biraz rahatlattırıyor.

i. Şehvetin Zararı

قَالَ وَقَالَ أَبُو يَزِيدَ لَا يَعْرِفُ نَفْسَهُ مِنْ
صَحْبَتِهِ شَهْوَتِهِ

TS. 70/10 (*Kâle, ve kâle ebû yezîd: Lâ ya’rifü nefsehû men sahibethü şehvetühû*)

Sayfayı bitirelim diye, iki sözünü daha okuyalım da 71. sayfaya gelelim:

(*Lâ ya’rifü nefsehû*) “Nefsini bilmemiştir veya bilemeyecektir. Bilmemiştir de, bilmesi

de mümkün olmayacaktır, (men sahibethü şehvetühû) şehveti kendisine hakim olan kimse...”

Tabii nefsin bilip de, ne olacak bir insan?.. Nefsin bilen Rabbin bilir de, onun için nefsin mahiyetini bilmesi lâzım, nefsin tanıması lâzım ki ma’rifetullahaya ersin.

Ama şehvetinin esiri ise bir insan, şehveti kendisine yârsa, şehvetiyle beraberse, şehvetini kesememişse, ona karşı olamamışsa; o zaman o nefsin hiç bilemeyecek demektir. Nefsin bilemeyince de, ma’rifetullahaya eremeyecek demektir.

Demek ki, insanın şehvât-ı nefsâniyyesinin her türlüşünün tasallutundan, baskısından kurtulması lâzım, onları yenebilmesi lâzım!

Şehvât-ı nefsâniyye nedir?.. Çeşitlidir. Yemek iştihâsı bir şehvettir, karşı cinse karşı hissedilen meyil, sevgi bir şehvettir. Mala karşı olan bir arzu, şehvettir. Uykuya karşı olan bir arzu, şehvettir. Mevkiye, makama karşı olan istek ve meyil bir şehvettir.. Bunlar nefsin arzusu demek. Şehvet iştihâ demek, kuvvetli arzu demek.

Nefsin kuvvetli arzuları vardır. Nefsin o kuvvetli arzuları kişiye yâr iken, kişide o arzular var iken, kişi kendini bilemez, kendini anlayamaz, mahiyetini kavrayamaz. Kendisini bilemeyince de ma’rifetullahaya eremez, Rabbin hiç bilemez.

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

(Men arafe nefsehû, fekad arafe rabbehû)³
[Nefsini bilen Rabbini bilir.] sırrına eremez.

Onun için, şehvetlere hakim olabilmek, şehvetlerden kurtulmak, şehvetlere dur diyebilmek lâzım!..

“—Ne zaman dur demek lâzım, hiç mi şehvet olmayacak insanda?..”

E hiç şehvet olmazsa hiç yemek yemeyecek, kahvaltı etmeyecek, öğle yemeği yemeyecek, akşam yemeği yemeyecek... E bir haftada ölür insan... Bir haftada ölmezse on beş günde ölür.

Meşrû çizgiden fazla, gayr-ı meşrû ve aşırı dozajda arzulara yüz vermeyecek. Normal. Tamam, şu kadar yemeğe hakkın var, ye bakalım diyeceksin. Yâni adamı hapsediyorlar hapse de, gene de gardiyan getirip yemeğini veriyor. Yemeksiz bırakmıyorlar yâni, gene ihtiyacını veriyorlar.

Tamam, kişi de nefsinin gerekli olan ihtiyacını karşılayacak ama, nefsinin arzuları bitmez, tükenmez, kesilmez. Üstelik nefsin arzuları verildikçe artar.

Ben kendimden biliyorum sabahleyin kahvaltı etmezsem, öğleyin hiç yemek istemiyor canım. Sabahleyin birazcık kahvaltı ettim mi, öğleyin kurtlar gibi acıkıyorum. Neden? Nefsi biraz tatmin ettin, yemek verdin, öğlene daha azdı. Öğlene versen, ikindiye yemek ister.

³ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1529, no:2532.

İkinciye versen, akşama bir kuzuyu çevirip pişirsen, yiyecek bir hale gelir. Yâni nefsin arzuları verildikçe artar. Azalmaz, tatmin oldukça kesilmez, gittikçe artar.

Onun için vermemek lâzım! Demişler ki:

وَالنَّفْسُ كَالطِّفْلِ إِنْ تَهْمِلَهُ شَبَّ عَلَى

حُبِّ الرَّضَاعِ وَإِنْ تَفْطِمَهُ يَنْفَطِمَ

Ve'n-nefsü ke't-tıfli, in tühmilhu şebbe alâ

*Hubbi'r-radâi, ve in teftimhu yenfatimi.*⁴

“Nefis çocuk gibidir, meme vermeğe devam edersen, kazık kadar olur, gene meme emmek ister. Ama zamanında kesersen, kesilir.” Kesmek lâzım. Kazık kadar çocuk olduktan sonra da meme emecek değil ya, belli bir zamanda kesmek lâzım!..

O halde şehvât-ı nefsâniye ki yemektir, içmektir, cinsî arzudur, mal sevgisidir, mülk sevgisidir, makam sevgisidir, rahat sevgisidir, eğlence sevgisidir, keyif sevgisidir vs.dir... Kuvvetli arzular insanın içinde, binlerce arzu kıvrırır, kaynaşır, dürter durur insanı, şöyle yap böyle yap diye... Demek ki, bunlara dur demeği bileceğiz, bunları dizginlemeği öğreneceğiz.

Bunları öğrenemezsek ma'rifetullahta ilerleme, tasavvufta yükselme olmaz. Nefsine hakim olamıyor, pat pat düşer...

⁴ Kasîdei Bür'e, beyit:17

Birazcık tırmanır, ayağı kayar, gene uçurumun aşağısına düşer. Birazcık tırmanır, gene aşağıya düşer; biraz tırmanır, gene aşağıya düşer. Nefsinin esiri olan ilerleyemez, aşağı düşer, yerinde sayar. Yerinde saymakla da kalmaz, geri gider.

j. Cennet ve Muhabbet Ehli

Sonuncu cümleyi okuyalım:

قَالَ وَقَالَ أَبُو يَزِيدَ الْجَنَّةُ لَا خَطَرَ لَهَا عِنْدَ

أَهْلِ الْمَحَبَّةِ وَأَهْلُ الْمَحَبَّةِ مَحْجُوبُونَ بِمَحَبَّتِهِمْ

TS. 70/11 (Kàle, ve kàle ebû yezîd: El-cennetü lâ hadara lehâ inde ehli'l-muhabbeti. Ve ehli'l-muhabbeti mahcûbûne bi-muhabbetihim) Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri buyuruyor ki: "Cennetin muhabbet ehlinin yanında bir ehemmiyeti yoktur. (Ve ehli'l-muhabbeti) Ve muhabbet ehli de, (mahcûbûne bi-muhabbetihim) muhabbetleri dolayısıyla hicablanmıştı. Yâni perde ve engel onların sevgileridir."

Yâni âbidler var, zâhidler var, arifler var, bir de aşık-ı sâdıklar var, Allah'ı seven, Allah'ın aşık kulları var. Allah'ı sevdi mi, gözü hiç bir şey görmez. Cenneti bile görmez, cenneti bile düşünmez. Cenneti, huriyi, köşkü bile düşünmez.

O zaman bakarsın, Yunus Emre gibi:

*Cennet cennet dedikleri,
Birkaç köşkle bir kaç huri,
İsteyene ver onları,
Bana seni gerek seni!*

demesi gibi durumlar olur.

مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ

(آل عمران: ١٥٢)

(*Minküm men yürîdü'd-dünyâ ve minküm men yürîdü'l-âhireh*) “Mü'minlerin bir kısmı dünyayı istiyordu, bir kısmı ahiret sevabını istiyordu.”
(Âl-i İmrân, 3/152)

Bir de yüksek derece mü'minler vardır ki, onlar da Allah-u Teâlâ Hazretleri'ni isterler. Bunlar hakkında da ayet-i kerime var Kur'an-ı Kerim'de, ne deniliyor Rasûlüllah Efendimiz'e:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ
وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

(الكهف: ٢٨)

(*Va'sbir nefseke mea'llezîne yed'üne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşıyyi yürîdûne vechehû*) [Sabah akşam Rablerine, onun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sabret, sebat et! Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme!] (Kehf, 18/28)

Bak ne dünyayı istiyor, ne ahireti istiyor; (yürîdûne vecchêhû) Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin vech-i pâkine âşık, onu istiyorlar. (Yed'ûne rabbehüm bi'l-gadâti ve'l-aşıyyi) Sabah akşam Allah'a dua ediyorlar, yana yakıla zikir yapıyorlar, ibadet ediyorlar, Allah'ın zât-ı pâkini istiyorlar. Gözleri başka şey görmüyor, Mevlâlarını istiyorlar.

Demek ki, (Minküm men yürîdü'd-dünyâ) "Sizden bir kısmınız dünya ehlidir, dünyayı istersiniz; (ve minküm men yürîdü'l-âhireh) ve sizden bir kısmınız da vardır ki ahiret peşindedir, cennet peşindedir. (Ve minküm men yürîdü'l-mevlâ) Demek ki, bir de Mevlâ'yı isteyenler vardır." İşte Mevlâ'yı isteyenler aşık-ı sâdıklardır yâni Allah aşıklarıdır, halis muhlis muhabbet ehli olan kullardır. Bunların nazarında cennetin büyük bir şeyi yoktur. Yâni onlar cenneti de pek düşünmezler, Allah'ı düşünürler sadece, Allah'ın rızasını kazanmayı düşünürler.

Ve muhabbet ehli de, bu muhabbetleri dolayısıyla perdelidir. Muhabbet de bir perde oluyor, onu da geçmek lâzım demek ki... Bu sözden o anlaşılıyor, Allahu a'lem... Muhabbet de insanın ayağına takılır. Hakikaten insan bir şeyi fazla sevdi mi, o da kendisini normal insandan başka bir duruma getirir. Ondan da sıyrılmak lazım! Tam mânâsıyla olgun olabilmek için onu da geçmek lâzım, daha da istikrarlı bir hale gelmek lâzım. O da kendilerine şey yapmaz.

Hani insan sevdi mi, ne derler: “Muhabbet gözü kör eder.” derler. SAS Efendimiz buyurmuşlar ki:⁵

حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ

(د.حم.خ.في تاريخه عن أبي الدرداء)

(Hubbüke’ş-şey’e yu’mî ve yusimmü) “Bir şeyi sevmen senin gözünü kör eder, kulağını sağır eder.”

Yâni, insan sevdiği şeyde, sevgisinin çokluğundan dolayı bazı şeyleri görmez hale gelir, duymaz hale gelir. Sevgi insanı köreltir yâni, bazı şeyleri görmesini engelleyebilir. O da bir çeşit hicâb oluyor, perde oluyor diye onu söylüyor.

Demek ki, onu da geçmek lâzım, oradan da yükselip daha da şöyle temkinli, istikrarlı, basîretli bir hale gelmek lâzım. Hiç bir şey perde olmasın, ârifin vech-i pâk-i Cenâb-ı Mevlâ’yı aşikâre, hicâbsız seyretmesi mümkün olsun.

⁵ Ebû Dâvud, *Sünen*, c.XIII, s.338, no:4465; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.194, no:21740; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, s.53, no:49; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.115, no:4125; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.IV, s.334, no:4359; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.340, no:1454; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.I, s.157,

no:219; Abd ibn-i Humejd, *Müsned*, c.I, s.99, no:205; Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.II, s.143, no:2728; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.II, s.107, no:1853; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.117, no:1134; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XV, s.303, no:1812; İbn-i Adiy, *Kâmil fi’d-Duafâ*, c.II, s.39; Ebü’d-Derdâ RA’dan. *Kenzü’l-Ummâl*, c.XVI, s.115, no:44104; *Keşfü’l-Hafâ*, c.I, s.343, no:1095; *Câmiü’l-Ehâdîs*, c.XII, s.96, no:11518.

Allah-u Teâlâ Hazretleri Őu güzel halleri, siz ve biz mü'minlere de lütfuyla, keremiyle ihsân eylesin... Allah-u Teâlâ Hazretleri gafletten uyandırısın... Cehaletten kurtarsın... Zulümâttan nuruna vâsıl eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlemizi müşerref eylesin...

Fâtihâ-i Şerife mea'l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŐAN

08. 05. 1993 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

